

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning

Skolans relation till hedersrelaterat våld utifrån rektorers perspektiv och uppdrag

Lina Ivarsson och Åsa Östlund

LAU350
Handledare: Kerstin von Brömssen
Rapportnummer: HT06-1130-02

Abstract

Examinationsnivå: C-nivå; Examinationsarbete på Nya lärarprogrammet (10 p)

Titel: Skolans relation till hedersrelaterat våld utifrån rektorers perspektiv och uppdrag

Författare: Ivarsson, Lina. Östlund, Åsa.

Termin och år: Höstterminen 2006

Institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Kerstin von Brömssen

Rapportnummer:

Nyckelord: heder, hedersrelaterat våld, patriarkat, skola, rektor, styrdokument

Vi lever i ett allt mer globaliserat samhälle där migration och informationsflödet ökar i kvantitet och hastighet. Schabloner växer fram om nya medborgare som är understödd av medias ofta generaliserade rapportering. Då skolan är en del av samhället och påverkas av dess förändringar har vi valt att undersöka begreppen *heder och hedersrelaterat våld* som ofta är svårdefinierade. Syftet med föreliggande arbete är att undersöka och beskriva föreställningen om det som brukar benämnas *heder* och *hedersrelaterat våld* utifrån nuvarande forskningssynpunkter. Vidare undersöka valda rektorers utsagor och analys utifrån skolans riktlinjer och uppdrag vad gäller *heder* och *hedersrelaterat våld*. De centrala frågeställningarna i denna uppsats är skolans uppdrag i relation till begrepp som heder och hedersrelaterat våld. Samt hur rektorer kan diskutera kring problematiken utifrån deras uppdrag. Uppsatsens empiriska studier bygger på kvalitativa halvstrukturerade intervjuer med rektorer. Vår teoretiska ram tar sig i uttryck genom genus, patriarkat och den "Andra" som sociala strukturer. Resultatet i vår uppsats är att rektorerna har olika erfarenheter av och relation till begreppen och definierar dem olika. I de flesta av rektorernas utsagor om problematiken förklaras heder och hedersrelaterat våld med endast kollektiva strukturer så som kultur. Därmed lyfts inte andra strukturer som till exempel patriarkat fram. Deras olika uppfattningar kan präglas av tolkningsutrymmet i skolans styrdokument. Vår undersökning har betydelse för läraryrket i den bemärkelsen att uppsatsen tydliggör strukturer som rör problematiken. Därmed kan skolans verksamhet förbättras i både det långsiktiga och kortsiktiga arbetet med hedersrelaterat våld, då det kan bemötas med ökad kunskap och medvetenhet. I skolans arbete med uppfyllandet av angivna uppdrag återfinns uppgiften att bryta traditionella könsmonster. Vi anser att det finns möjlighet att bryta och förändra strukturer när skolans arbete med uppfyllandet av dess uppdrag sker genom att all verksamhet genomförs.

Innehållsförteckning

1	Bakgrund	1
2	Syfte och frågeställningar.....	2
3	Teoretisk ram och tidigare forskning	3
3.1	Historik kring heder och hedersrelaterat våld i Norden	6
3.2	Heder som fenomen	7
3.3	Hedersrelaterat våld i relation med medias nyhetsrapportering.....	8
3.4	Strukturer i hedersrelaterat våld	10
3.5	Skolan uppdrag i relation till hedersrelaterat våld	11
4	Metod	14
4.1	Forskningsetik	15
4.2	Genomförande.....	16
5	Resultat och analys.....	18
5.1	Rektorernas eventuella möte med heder och hedersrelaterat våld	18
5.2	Skolornas handlingsplaner och fortutbildning	20
5.3	Rektorernas utsagor om skillnaden mellan hedersrelaterat våld och kvinnovåld	21
6	Sammanfattande slutdiskussion	24
7	Litteraturförteckning	29
7.1	Internetadresser	30
8	Bilagor.....	32
8.1	Bilaga 1 Regeringens insatser	32
8.2	Bilaga 2 Statistik	32
8.3	Bilaga 3 Mänskliga rättigheter	33
8.4	Bilaga 4 Barnkonventionen.....	33
8.5	Bilaga 5 E-post brev, förfrågan om intervju	34
8.6	Bilaga 6 Intervjufrågor	35
8.7	Bilaga 7 Information i samband med e-post brevet	36
8.8	Bilaga 8 påminnelse brevet	36
8.9	Bilaga 9 Information till rektorerna i samband med intervjun.....	36

1 Bakgrund

I vår värld sker en ökad globalisering som är komplex och innehåller en mängd olika dimensioner så som politik och kultur. Migration och handel sker idag i ett kraftigt ökat tempo. Transporter och kommunikationer mellan länder går snabbare än någonsin och allt fler händelser påverkas och är i beroende av varandra. En del av globalisering är migration men invandring är ingen modern företeelse, utan är något som har funnits under hela historien. Men i dagens samhälle råder en ökad rörlighet hos både människor och varor, och en konsekvens av detta är att livsvillkoren förändras för människor på jorden. Ofta växer schabloner fram om nya medlemmar av samhället vilket skapar orättvisor och diskriminering (Eriksson 1999 och Parekh 2006). När kommunikation inte fungerar mellan vissa grupper sker ofta missförstånd avseende hur olika fenomen hos grupper bör tolkas (Wikan 2005).

I världen är medier och information en av de mest lönsamma och snabbast växande affärsområde, och media innehar andra platsen av makt efter globalt kapital. En konsekvens av detta blir att den bild media speglar av olika fenomen har stor inverkan på samhället (Boëthius 2002). Hedersrelaterat våld fick en stor plats på tablåerna i svensk media i samband med mordet på Fadime Sahindal 2002. Rapporteringen av hedersrelaterat våld speglas ofta av en stigmatiserad bild, där förövaren beskrivs som en "invandrarman" som styrs av förtryckande patriarkala traditioner (Gripe 2002).

Då heder och hedersrelaterat våld uppfattas som något problematiskt men som framställs i media som något ensidigt, blir begreppet därmed svårt att förhålla sig till. Skolan, i egenskap av att vara en del av samhället, står inför utmaningen att ha en saklig relation till hedersrelaterat våld när verksamheten stöter på fenomenet.

2 Syfte och frågeställningar

Syftet med föreliggande arbete är att undersöka och beskriva föreställningen om det som brukar benämnas *heder* och *hedersrelaterat våld* utifrån nuvarande forskningssynpunkter. Vidare undersöka valda rektorers utsagor och analys av *heder* och *hedersrelaterat våld* med förankring till skolans riktlinjer och uppdrag.

Följande frågeställningar är centrala i arbetet:

1. Hur beskriver och analyserar vald litteratur om orsakerna och konsekvenserna av *heder* och *hedersrelaterat våld*?
2. Hur ser skolans uppdrag ut i relation till begrepp som *heder* och *hedersrelaterat våld*?
3. Hur diskuterar rektorer *heder* och *hedersrelaterat våld* utifrån sitt uppdrag?

3 Teoretisk ram och tidigare forskning

I detta avsnitt kommer vi först att diskutera begreppen genus, patriarkat och den ”Andra”. Definitionerna av begreppen vi har valt ut, utgör den teoretiska ramen för uppsatsens genomgång av tidigare forskning, resultat och diskussion kring heder och hedersrelaterat våld. Kopplat till uppsatsens huvudtema kommer även deras relation till varandra tydliggöras. När hedersrelaterat våld debatteras berörs ofta olika strukturer i samhället. En av dessa är genus i relation till patriarkala strukturer. I denna finns tendenser av en över- och underordning i förhållande till makt och inflytande. En underordning kan även urskiljas för de personer som anses tillhöra en grupp som uppfattas stå utanför en annan grupp och benämns som den ”Andra”. Efter det kommer avsnittet att behandla tidigare forskning kring heder och hedersrelaterat våld i ett historiskt perspektiv. Det övergår sedan till ett perspektiv där vald litteratur diskuterar medias rapportering, men även hur litteraturen analyserar kultur i samband med problematiken.

Det första begreppet som står i relation till vår behandling av begreppen heder och hedersrelaterat våld är genus. Det har utvecklats en rad olika definitioner av genus. I användningen av genus i denna uppsats syftar vi till den definitionen där kön ses som något socialt skapat. Genus kan användas för att analysera och förstå det kön hos människor som konstrueras i sociala sammanhang. Detta för att även kunna undersöka relationen mellan könen. Nationalencyklopedin [NE] (www.ne.se) beskriver en användning av genus som följande:

begrepp inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning och teoribildning som används för att förstå och urskilja de föreställningar, idéer och handlingar som sammantagna formar människors sociala kön. [...] Genus används som benämning på den kulturella process som tillskriver såväl människor som symboliska förhållanden och institutioner kollektiva s.k. könsegenskaper, dvs. manligt och maskulint resp. kvinnligt och feminint [...] (www.ne.se).

Vidare visar Ambjörnsson (2003) i *En klass för sig* i sitt resonemang kring genus att det i Sverige är ett välanvänt begrepp. Genus behandlar i denna definition kulturella konstruktioner och visar att genus är socialt skapat istället för biologiskt. Begreppet har även som avsikt att visa på relationen till makt. ”Snarare än att enbart intressera sig för enskilda individers upplevelser kom man att tala om ett meningssystem, nära länkat till makt, bestående av två motsatta och uteslutande kategorier i vilka alla människor placeras” (Ambjörnsson 2003, s. 11-12). Att genus är nära länkat till könsmaktsordning som kan beskrivas genom sociala konstruktioner framlyfts även av Alsop (2002).

The study of the social construction of gender helps us to understand how gender is shaped and given meaning by the social structure of a society. For materialists these structures are the

systems of power and control which give rise to sets of social relations. According to feminist analysis the social relation of gender are ones in which women are treated as inferior and subordinate to men (Alsop 2002, s. 67).

Med detta kan sägas genus är något som skapas i en social kontext och därmed står i relation till samhället. Det betyder att vad som är innebörden av att vara kvinna kan se olika ut i olika samhällen och grupper (Gemzöe 2002, s. 82-83).

I relation till genus omnämns ofta begreppet patriarkat som en del av en könsmaktsordning. Användningen av termen patriarkat i uppsatsen menar vi att kvinnan och mannen även här ingår i en samhällsstruktur, som präglas av en under- och överordning av makt och inflytande. Effekter av patriarkatet påverkar kvinnan negativt och ofta mannen positivt enligt NE (1994).

Patriarka't (medeltidslat. patriarcha'tus), allmänt samhällsvetenskaplig benämning på sociala system inom vilka kvinnor är underordnade män. Patriarkatet är en djupt liggande samhällsstruktur som kan manifesteras på många sätt: män har t.ex. ofta högre lön än kvinnor för samma arbete, och arbetsdelningen i hemmet leder till att kvinnor utför obetalt arbete. Även våldtäkt, pornografi, kvinnlig prostitution o.d. kan ses som former av manligt förtryck och effekter av en patriarkalisk struktur (NE 1994).

Carlsson skriver i *Genushistoria En historiografisk exposé* (2004) att användningen av begreppet patriarkat kan vara positiv då den utgör ett instrument som måste användas vid samhällsanalyser, och synliggör därmed kvinnans underordning. Emellertid kan begreppet mörklägga individens roll som aktör vid över- och underordning, de som motsätter sig eller accepterar strukturen. Kvinnan görs ofta till ett viljelöst offer istället för en person med individuella omständigheter (Carlsson 2004, s. 75). Kvinnan ses därmed ofta som en del av ett kollektiv och inte som en individ.

En annan särskiljning som görs ifrån vad som anses normativt för män respektive kvinnor, är med dem som inte anses tillhöra samhället de lever i. I diskussionen om heder och hedersrelaterat våld i Sverige görs ofta en distansering mellan den västerländska och ”Deras” kultur, och problematiken förläggs till grupper utan för den egna. Det finns därmed en föreställning om att den svenska kulturen har en avgränsning och att alla som verkar i Sverige inte hör dit. Mattsson (2005) ser i ”Diskrimineringens andra ansikte –svenskhets och ”det vita västerländska” att det finns en tanke om att Sverige har förvandlats till ett invandringsland, från att ha varit ett kulturellt svenskt land. Emellertid är migration ett historiskt fenomen både i Sverige och i resten av världen. Vidare ser hon att definitionen av vilka som anses som svenskar styr processer och handlande vid institutioner och organisationer, och därmed bidrar till ökad diskriminering (Statens offentliga utredningar [SOU] 2005:41, s. 139). ”Svenskheten ska förstås som en position i ett maktlandskap, som skiljer sig från, men också anknyter till

och sammanblandas med, andra positioner” (SOU 2005:41, s. 146). Det är följaktligen fördelaktigt att anses tillhöra den föreställda svenska gruppen i Sverige, då det ger en makt position vilken tolkningsföreträdare av olika situationer ges. Det finns mallar som gruppen i maktposition ställer upp, vilka innehåller kriterier för vem som räknas som svensk eller inte. Dock måste dessa vara flexibla då de annars skulle utesluta ”svenskar” och inkludera ”icke-svenskar” (s. 152).

I användningen av termen den ”Andre” i uppsatsen avser vi de människor som inte ingår i den grupp som har tolkningsföreträdare av sin eller andras situation samt, utsätts för stigmatisering och uteslutning av en annan grupp i maktposition. I detta fall de personer som inte anses tillhöra den föreställda svenska kulturen, av dem som tänker sig göra det. de los Reyes (2005) skriver i ”Intersektionalitet, makt och strukturell diskriminering ” att:

ojämlikhetens normalisering är inte möjlig utan stigmatiseringen av grupper och individer, samtidigt som maktkoncentrationen inte är möjlig utan exploateringsrelationer som överför symboliska och materiella resurser från en grupp till en annan [...] maktrelationer [är inte] ensidiga, determinerande och monolitiska. Människors position i maktens ordning är varken predestinerad av en essentiell natur eller orubbligt fast i strukturernas värld (de los Reyes 2005, s. 233).

Definitioner av heder och hedersrelaterat våld varierar kraftigt. Vi har valt att utgå från följande synsätt av termerna i vår fortsatta behandling av ämnet. I denna begreppsförklaring av hedersrelaterat våld görs en särskiljning från kvinnovåld. I Nationalencyklopedin (2002) definition av hedersmord framkommer att det är i samband med besudlande av olika gruppers heder som fenomenet uppkommer, ofta i relation till kvinnans sexualitet. Det beskrivs att det är sociala och kollektiva strukturer, istället för individuella strukturer som är bakomliggande orsak till hedersrelaterat våld.

våldsakt där skälet anges vara att återupprätta familjens eller släktens heder. Detta sker genom att man dödar den som [anses] visat illojalitet mot den egna gruppen och dess ledare eller begått brott mot familjens och samhällets normer och därigenom skadat familjens anseende. Familjen och dess ledare utsätts då för förakt och hån från andra inom samma nätverk eller sociala miljö. [...] Hedersmord förekommer t.ex. inom maffiaklaner och i patriarkala samhällen runt Medelhavet, Mellanöstern och i delar av Central- och Sydasiens. Det är där oftast förbundet med vissa sexuella normer, som framför allt utgår från att kvinnornas sexualitet hålls under kontroll av familjens män (NE 2002).

NE (2002) beskriver ovan att det är i patriarkala nätverk fenomenet existerar. Emellertid finns det en fara i problematiseringen av hedersvåld. Vilken är att man då skiljer det från annat kvinnovåld. Ett dilemma kan vara att i hedersrelaterat våld är det ofta förövaren själv som är med och definierar brottet, vilket kan leda till lägre straff i länder som Turkiet (Wikan 2005, s. 87-88). Det kan vidare få den konsekvensen att det döljer de verkliga individuella

orsakerna. I den allmänna debatten finns det ytterligare en fara i att särskilja brotten. Med ett mer generellt perspektiv tas fokus bort från den patriarkala strukturen som är en av grundpelarna för att upprätthålla kvinnovåld. Om det görs en skillnad mellan olika avsikter med kvinnomord, diskuterar Welchman i *Honour* (2005) att en uppdelning kan göras mellan spontant känslövåld ("crimes of passion") och det överlagda våldet.

The so-called 'honour of crimes' should not be confused with the concept of 'crimes of passion'. Whereas the latter is normally limited to a crime that is committed by one partner (or husband and wife) in a relationship on the other as a spontaneous (emotional or passionate) reply (often citing a defence of 'sexual provocation'), the former may involve the abuse or murder of (usually) woman by one of more close family members (including partners) in the name of individual or family honour (Welchman 2005, s. 10).

Av citaten ovan kan märkas en definition av hedersrelaterat våld som skiljer hedersrelaterat våld och kvinnovåld åt. Det beskrivs att våldet är överlagt och utförs inte nödvändigtvis av partnern (kan vara en familjemedlem eller nära släkting) men att förtrycket är accepterat eller krävs av den närmsta omgivningen för att upprätthålla gruppens heder. Referatet är öppet för att det inte endast är kvinnor som är offer och män som är förövare av våldet. Det skildras även att det som uttrycks som spontant känslövåld ofta är en direkt respons på en sexuell anspelning.

En annan svårighet i användningen av hedersrelaterat våld är att det ofta uppmärksammas endast i form av fysiskt våld. I användningen av våld i uppsatsen syftar vi till fysiskt och psykiskt våld. Vidare ser vi att i samband med en fysisk misshandel finns ofta en psykiskmisshandel.

3.1 Historik kring heder och hedersrelaterat våld i Norden

Ordet heder är omtvistat och dynamiskt. Det har skilda innebörder i olika språk, kulturer och kontexter men har även haft olika betydelser i ett historiskt perspektiv. Inom bland annat det svenska språket har ordet heder fått en relation till en könsuppdelning. Kvinnor benämns som ärbara istället för hedersamma, och kan även förknippas med skam. Detta för att hon ofta utmanar männens heder i kraft av sin sexualitet. Männens anseende står därför ofta i direkt relation till kvinnans sexuella beteenden (Wikan 2005, s. 57). Fenomenet är välkänt genom världshistorien, "utvecklingen har inte enbart gått i riktning mot större tolerans och respekt för kvinnors eget värde. Utvecklingen har varierat i tid och rum, både inom och mellan olika samhällen" konstaterar Wikan (2005, s. 59).

I Sverige mellan 1600-talet och fram till slutet på 1800-talet var kvinnas handlingsfrihet relativt stor, dock var hennes sexuella dygd viktig för ära och heder. Konsekvensen av detta kunde vara att ett utomäktenskapligt barn utlöste självmord eller barnamord. Lindstedt

Cronberg (1997) beskriver att under denna tid hade en speciell hederskodex (så som kyskhet) vuxit fram som inte var samlad men tyder på att ha varit väl känt hos folket. Denna hederskodex påverkade likväl kvinnor som män. Då den ofta fick rättsliga konsekvenser skiljer den sig från andra länders sätt att hantera heder.

Vidare var det viktigt att i Sverige på 1600-talet och framåt, upprätthålla sin heder då det hade en social aspekt, men behövdes samtidigt försvaras av den enskilde. Gruppens och individens heder och ära skapades i relation till den "Andra". Detta i syfte att definieras som någon inom gruppen istället för utanför, som inte innehade dessa specifika värden. Under tidig modern tid i Norden rådde en kollektiv samhällsstruktur. Heder var under denna period bland annat kopplat till att vara och en skulle vara religiös och följa religionens moral och etik, vilket innebar bland annat att vara ärlig och tala sanning (Johansson 2005, s. 189-202). Lindstedt Cronberg (1997) diskuterar att "hedersmord inte [har] någon direkt koppling till någon speciell religion men religion har ofta en stark ställning som likriktare och sammansvetsande kitt i hedersorienterade samhällen" (Lindstedt Cronberg 1997, s. 193). Som beskrivs ovan har alltså den sociala aspekten en stor inverkan i hederstraditioner. Genom beskrivningen av sexuella beteenden och religion i förhållande till heder, kan utläsas att den är mångfacetterad ur ett historiskt perspektiv.

3.2 Heder som fenomen

Heder och skam är ord och begrepp som varierar till betydelse inom tid, kultur och språk. Användningen av hedersbegreppet som förklaringsgrund för kulturellt agerande är därför problematisk (Skolverket 2003, s. 11). Utifrån ett lingvistiskt perspektiv på begreppen kan de skifta i betydelse och en problematik kan uppstå i översättningar. Ett exempel på detta kan vara i översättningen mellan arabiskan och svenskan, då arabiskan har två olika ord för heder med olika betydelser men i svenskan finns bara ett ord. I bland annat arabiskan syftar det ena på kvinnans ärlighet och det andra syftar på kvalitéer så som gästvänlighet och tapperhet. Ett annat missförstånd som kan uppstå är när skam används som motpol till heder. Istället är det ingen heder som är andra sidan av myntet, skam kan till skillnad från heder graderas. Inom den dominerande nordiska kulturen används begreppet skam mer frekvent än heder, det är en del av dess vardag då till exempel ett vanligt uttryck är "har du ingen skam i kroppen människa?". Det kan visa på att skam är besläktat med att vara hedersam istället för att vara dess motsats. Det är då istället stolthet som är motsatsen, vilket ofta inte är en naturlig del att framhäva inom den dominerande nordiska kulturen. Därför blir hedersbegreppet något som är komplext att förhålla sig till i det samhället (Wikan 2005, s. 67-68). "Heder berör hela personen. Heder är en stämpel, ett kvalitets märke. Hedern angrips bara av vissa typer av skam. Vanheder är mer än skam" diskuterar Wikan (2005, s. 68).

När Wikan (2005) analyserar hedersbegreppet beskriver författaren även ett inifrån- och ett utifrånperspektiv av heder. De båda behövs inte korrelera med varandra. Personen kan uppleva sin heder som obefläckad utifrån sin egen självbild. Likväl kan yttre världen, så som familj, klan och grupp anse att personens (och deras) heder är befläckad (Wikan 2005, s. 61-62). Detta visar på att vad som är normativt för heder inom en grupp kan skilja från individ till individ inom gruppen. Vidare kan man se att de yttre omständigheterna kan ha en inverkan på individnivå. Ett exempel på detta är då Fadime Sahindal¹ uttryckte att ”Jag är deras ansikte utåt. I allt jag gör måste jag tänka på männen i min familj, för allt jag gör påverkar dem” (Wikan 2005, s. 62). Ofta används ”ansikte utåt” synonymt med heder inom bland annat de arabiska och kurdiska språken. Det visar på hur de yttre aspekterna kan påverka de inre, även mot individens vilja.

3.3 Hedersrelaterat våld i relation med medias nyhetsrapportering

I svensk media fick hedersrelaterat våld en stor plats på tablåerna först i samband med mordet på Fadime Sahindal 2002. Debatten kring problematiken har infekterats av subjektivitet och ett ”Vi och Dom” tänkande. En konsekvens av detta är att begreppet hedersrelaterat våld blivit stigmatiserat diskuterar Gripe (2002) i *Medierna syn på De Andra*. Mediernas ekonomiska intressen har bland annat styrt diskursens innehåll, det handlar mer om att sälja lösnummer och stora upplagor än att förmedla en så objektiv bild som möjligt. Vidare ser hon att bilden av ”invandraren” ofta framställs som antingen ett hjälplöst offer som är förtryckt eller som ett problem för samhället. Författaren gör även paralleller tillbaka till 1930-talet då det var legitimt att särskilja ”judar” vid nyhetsrapportering vid brott. Idag anses kategoriseringen av ”judar” som förkastlig men likväl urskiljs ”invandrare” vid rapporteringen (Gripe 2002, s.19-21).

I artikeln ”Massmedias bild av flickor med utländsk bakgrund” skriver Karlsson (2001) att när flickor med invandrarbakgrund benämns blir hon som person ointressant utan fokus ligger på henne som en del av gruppen ”invandrarflickor”. Mallen som följs när det skrivs om dessa flickor beskrivs utifrån svenska ideal och normer. Svenska flickor beskrivs som fria och jämställda med männen, vilket ofta framställs som en motsats till flickor med annan bakgrund (Karlsson 2001, s. 20). I *Unga kvinnor, frihet och heder* beskriver Appelqvist i Björktomta (2002) en annan bild av kvinnors situation än medias framställning där även den svenska kvinnan är förtryckt.

Patriarkatet tar sig helt enkelt i olika uttryck i olika sociala sammanhang... om vi accepterar det faktum att vi lever i ett patriarkaliskt samhälle finns maskuliniteten överallt, det tar sig bara i olika

---

¹ den 21 januari (2002), mördades Fadime Shahindal i Uppsala av sin egen far. Det var det tredje kända hedersmordet med svensk anknytning. Samtliga offer var kvinnor och hade invandrarbakgrund. Mordet på Fadime fick mycket stor svensk och internationell massmedial uppmärksamhet (Dagens Nyheter, 2006)

uttryck i Sverige och i Afghanistan. När kvinnor i väst avkläds och sexualiserats som objekt (via modetrender och operativa ingrepp) kan detta ses lika kontrollerande som ett samhällssystem som tvingar kvinnor att bära burka (Appelqvist i Björktomta 2002).

I media väljs ofta att inte se de patriarkala strukturer som en del av det västerländska samhället, som vi diskuterat ovan tillskrivs istället till den ”Andres” kultur. Gripe (2002) argumenterar att hur vi beskriver en bild av den ”Andres” kultur säger mer om den egna. När kulturer skildras som motpoler görs det inte endast för att beskriva, utan även för att påvisa överlägsenhet och därmed rätten att ”lära” den ”Andra” hur man ska bli som ett föreställt oss (Gripe 2002, s. 11). Utifrån ovan citat framkommer att kvinnoförtryck och patriarkala strukturer kan ta sig i uttryck på olika sätt inom olika grupper. Trots detta utgår vi från den svenska synen på vad frihet och jämställdhet mellan könen innebär när vi problematiserar flickor med invandrar bakgrunds situation. Detta kan påverka medias rapportering av kvinnofridsbrott. Det väljs ofta inom media att skildra ”svenska” mäns våld mot kvinnor på ett sätt, och män med invandrarbakgrund på ett annat sätt (Karlsson 2001, s. 20). Exempel på detta frambringas av Stridsberg (2002) i ”Patriarkatet och patriarkatet” då hon debatterar att kvinnor med utländsk bakgrund som utsätts för mäns våld rubriceras som hedersrelaterat, och att hon är offer för en patriarkal kultur. När svenska kvinnor utsätts för våld utfört av män rubriceras det som kvinnovåld och även ibland som en familjetragedi. I det första exemplet blir det gärningsmannen som är i fokus medan i det andra fokuseras det på offret.

Hur media lyfter fram och prioriterar kvinnofridsbrott mot ”svenska” kvinnor respektive kvinnor med annan bakgrund på olika sätt kan exemplifieras med ett fall som beskrivs av författaren.

När en svensk kvinna mördas blir det notiser. När en invandrarkvinna blir det [...] en stornyhet. En angelägenhet för alla. Det är dagen för Fadimes begravning. Tidningen är full av artiklar om vackra Fadime, om starka Fadime. Kronprinsessan gråter ut i en näsduk, ministrar gråter ut, krönikörer gråter ut. Alla samlas kring det Obegripliga. Samma dag som Fadimes begravning häktas den man som sänkte sin flickvän i ett hönsnät utanför Ingarö. Det är en smal rad av text bredvid av massartiklar om Fadime. Vad hände med henne? Hon begravdes hon med. Utan prinsessan, utan gråtande ministrar (Stridsberg 2002, s. 19).

I citatet ovan kan man utläsa skillnaden av nyhetsvärde mellan olika brott. Detta bidrar till en stigmatiserad bild av den ”Andres” våld och likheterna försvinner med våldet som pågår i den dominerade nordiska kulturen.

Även med männen som förövare görs det en skillnad i beskrivning av dem med utländskt bakgrund och de med svensk. Den ”svenske” förövaren anses inte som en del av ett kollektiv, han ses som en individ med personliga orsaker till utövandet av våld (Stridsberg 2002, s. 19). Som beskrivits ovan kopplas våld mot kvinnor utfört av män med annan bakgrund än svensk

förklaras med heder och kollektiva strukturer. I medias rapportering finns en tendens att ”Invandramannen” beskrivs mestadels som patriarkal, förtryckande, kollektiv, traditionell och styrs av en förtryckande tradition, kultur och hederetik” (Gripe 2002, s. 46). En konsekvens av detta är att schabloner växer fram om den ”Andre” och dess kultur.

Ett stort problem med denna typ av beskrivningar där man förknippar våldshandlingen med kultur eller religion blir att även det muslimska män som inte begår våldshandlingar mot kvinnor ändå blir potentiella kvinnomisshandlare, eftersom egenskapen ses som kulturellt och religiöst bunden (Gripe 2002, s. 19-20).

Här kan man tillägga att Awla diskuterar att hedersrelaterat våld förknippas oftast till Islam av de flesta människor på jorden. Hon väljer att lyfta fram att problematiken har inga direkta kopplingar till varken religion, etnicitet eller kultur och att det förekommer i alla samhällen, klasser och världsreligioner (Johansson 2005, s. 125-127). Därmed är sagt att kulturer och religion inte är något statiskt ensidigt utan komplext och mångfacetterat.

3.4 Strukturer i hedersrelaterat våld

Vidare diskuterar de los Reyes problematiken när hedersrelaterat våld uppfattas som ett kulturellt problem och inte som ett strukturellt, som är beroende av andra strukturer. Inom feminismen i Sverige finns en tendens att kalla det aktuella våldet för det ”kulturella genussystemet”. Det menar hon bidrar till att osynliggöra ”hur olika former av förtryck konstruerar varandra” (de los Reyes 2003, s.33). Konstruktionen av den ”Andre” bekräftar tillhörigheten i den egna gruppen och speglar ofta mer den egna kulturen (Gripe 2002). I skapandet är ett maktförhållande ofta närvarande. Kulturen har blivit ett medel för att skapa olika tolkningsramar (vilken makten har tolkningsföreträde till) för män och kvinnor. Därmed försätts den patriarkala konstruktionen utanför den antagna svenska kulturen (de los Reyes 2003, s. 33). de los Reyes (2003) menar att det finns en paradox i debatten kring hedersrelaterat våld där kultur benämns som bakomliggande orsak till våldet. Det ”är teoretiskt accepterat att könsmaktsordningen aldrig kan frikopplas från andra maktstrukturer. Ett könsförtryck som inte är förankrat i kulturella föreställningar är lika omöjligt som en könsneutral kultur” (s. 31).

Därigenom är allt kvinnovåld förankrat i en kultur. Reyes talar vidare om den ”dubbla diskrimineringen” där både invandrarkvinnan i egenskap av att vara kvinna och ha en annan bakgrund diskrimineras. När diskussion förs om hedersrelaterat våld måste hänsyn tas till olika maktförhållande för att en så fullständig bild som möjligt ska växa fram. Mulinari diskuterar detta i de los Reyes bok *Intersektionalitet* (2005).

En ensidig förståelse av klass, kön och etnicitet leder till en fragmenterad kunskap som inte tar hänsyn till hur olika former av makt konstruerar varandra. Att reducera sociala positioner till

ensidiga kategorier, vare sig det handlar om kön, klass och etnicitet/”ras” gör oss blinda för samspelet mellan olika former för över- och underordning i det sociala livet (Mulinari i de los Reyes 2005, s. 90)

Med åsytning till citatet ovan kan utläsas att olika samhällsstrukturer är i direkt påverkan av varandra. Detta är viktigt att reflektera över när möte sker med hedersrelaterat våld. Emellertid beskriver de los Reyes (2003) även att mötet med personer som utsatts för problematiken måste bemötas som individer, med deras specifika omständigheter och inte utifrån stigmatiserade förhållningssätt. Hon kritiserar bilden av att individer som utsätts för hedersrelaterat våld sammankopplas till en grupp och menar istället att de är utsatta för en speciell situation. Hon betonar vidare att problemet är oerhört komplext och att det svenska samhället har misslyckats att se det genom att till exempel rikta åtgärder mot familjer med patriarkala strukturer, vilket i sin tur förutsätter att det finns familjer som lever utan dessa strukturer. Vidare uppfattas kvinnors situation som utsätts för problematiken som snarlika av samhället och då även av kvinnojourer. Kvinnor som utsätts för våld känner därför inte alltid igen sig i kvinnojourers schablonmässiga bemötande av heder (de los Reyes 2003, s. 29-34).

Män kan också ses om offer för en hederskontext ur vissa perspektiv. Det är oftast, men inte alltid, män som utför våldet med påtrycktryckningar från omgivningen. Mannen eller pojken kan därför i vissa situationer anses vara ett offer då han ofrivilligt måste utöva våld på en när och kär. I länder som ger hedersrelaterade fall med yngre förövare lägre straff, finns en tendens att tvinga de yngre pojkarna i kvinnans närhet att utföra dådet (Wikan 2005, s. 88). Ett annat perspektiv som visar på att även män kan utsättas för hedersrelaterat våld är i samband med homo- och bisexualitet. Österberg betonar att det inte är ett fenomen som är begränsad till en specifik grupp, utan återfinns i alla olika typer av familjer (i Johansson 2005, s. 176). Därigenom kan även pojkar bli offer för hedersrelaterat våld.

3.5 Skolan uppdrag i relation till hedersrelaterat våld

När heder och hedersrelaterat våld diskuteras i relation till ett samhälle, berörs självklart även skolverksamheten. Detta i egenskap av att vara en del av samhället som förverkligar, men som även kan bidra till att förändra grundstrukturer (se bilaga ett och två angående historik samt statistik). Det är därför viktigt att se vilka styrdokument och lagar som ligger till grund för utformningen av skolans uppdrag, för att sedan kunna analysera detta. Sverige har ratificerat FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, vilka genomsyrar hela det svenska rättsväsendet och därmed utformningen av skolans riktlinjer och lagar. Av de artiklar som utgör de mänskliga rättigheterna finns det ett flertal som kan kopplas till hedersrelaterat våld. I artikel ett (se bilaga tre) behandlas bland annat varje människas frihet och lika värde, vidare behandlas i artiklar även individens rätt till frihet och säkerhet. Det lyfts även fram att ingen skall utsättas förnedrande behandling eller tortyr (www.sfn.se). FN har

valt att upprätta en kvinnokommission, vilkens främsta uppgift är att kartlägga diskriminering av kvinnor. Dock väljer vissa länder att ej ratificera deklamationer och länder reserverar sig mot vissa artiklar. Genom särskilda operatörer som granskat mänskliga rättigheter med fokus på kvinnor, har det framkommit att våld mot kvinnor förekommer över hela jorden och inom alla sorters familjer (www.sfn.se).

När Sverige valde att ratificera FN:s barnkonvention, åtog sig Sverige att aktivt arbeta för barnens² bästa i alla situationer. Detta innebar bland annat åtagandet att ge rätten till barn att inte utsättas för psykiskt eller fysiskt våld, och att deras åsikt ska tas i beaktning. Som artikel 19 (se bilaga fyra) behandlar, finns det ett övergripande ansvar för att barn skyddas mot olika typer av övergrepp av den Svenska staten. Statens institutioner har därmed en skyldighet enligt barnkonventionen att upprätthålla skyddsåtgärder i form av bland annat förebyggande arbete och rapportering. I artikel 2.2 beskrivs det att barnen har även rätt att skyddas från diskriminering på grund av deras eller vårdnadshavarnas religion, etnicitet eller åsikt. Dessa två konventioner är viktiga att ha i beaktning i mötet med hedersrelaterat våld i bland annat skolan. Det finns därmed paralleller mellan läroplanerna och konventionen, då skolan innehar de skyldigheter i egenskap av att vara en statlig institution.

Arbetet med demokrati och jämställdhet mellan könen är formade av skolans styrdokument och lagar (Läroplanen för förskolan, Lpfö 98). Läroplanen för de obligatoriska skolformerna, Lpo 94. Läroplanen för de frivilliga skolformerna, Lpf 94).

Verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö. Särskilt skall den som verkar inom skolan främja jämställdheten mellan könen samt aktivt motverka alla former av kränkande behandling (Skollagen, 1§2 första kap, andra paragrafen).

Citatet ovan lyfter fram att skolans aktiva arbete med förebyggande åtgärder mot kvinnovåld är centralt, vilket innebär även hedersrelaterade övergrepp. Patriarkala strukturer är en stor bidragande faktor till hedersrelaterat och kvinnovåld (se ovan). Därmed är skolans uppdrag att verka i strävan för ett jämställt samhälle viktig i kampen mot könsrelaterat våld. I *Pedagogiska magasinet* diskuterar Palm (2003) att en fullvärdig demokrati inte kan existera om det inte råder jämställdhet mellan könen. I skolan kan det finnas ett problem i att man inte ser över- och underordningen mellan könen i arbetet med demokrati, som är grundläggande för den svenska skolan. Från skollagen framkommer även att det inte bara är rektorns ansvar,

---

² När vi använder begreppet barn avser vi Barnkonventionens definition av vad barn är i Artikel 1: Definition av barn I denna konvention avses med barn varje människa under 18 år, om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller barnet.

utan alla som verkar i skolmiljön ska medverka i arbetet. Rektorns ansvar är däremot att se till att arbetet med jämställdhet sker ämnesövergripande och genomsyrar all skolans verksamhet.

Alla tre läroplanerna behandlar barnet och elevens okränkbarhet och lika värde och skriver bland annat på följande sätt:

Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män, samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som förskolan skall hålla levande i arbetet med barnen och skolan skall gestalta och förmedla (Lpo 94, Lpf 94 och Lpfö 98).

skolan skall aktivt och medvetet främja kvinnor och mäns lika rätt och möjligheter. Eleverna skall uppmuntras att utveckla sina intressen utan fördomar för vad som är kvinnligt och manligt (Lpf 94).

I skolans möte med hedersrelaterade handlingar måste innehållet i citaten ovan betonas. Övergreppet strider mot skolans värdegrund. Skolans läroplaner behandlar individens frihet, jämställdhet och integritet vilka kan berövas i en hedersrelaterad situation. Skolan ska även arbeta för elevernas möjlighet att utveckla ett fördomsfritt förhållningssätt till vad genus innebär i val av intressen.

4 Metod

När vi valde tillvägagångssätt för vår empiriska undersökning övervägde vi enkätstudie respektive intervjustudie. Vi ansåg att en halvstrukturerad intervjuform skulle tjäna uppsatsens syfte bäst, då utförandet ger möjlighet till mer omfattande svar och att ställa följdfrågor. Vidare fanns utrymme för förklaring av frågorna om informanterna inte uppfattade dem korrekt. Vid mötet fanns även rum för deras egna tankar runt ämnet och därmed en öppenhet för resonemang och perspektiv vi inte hade diskuterat innan. Emellertid är vi medvetna om att resultatet kan ha påverkats i högre grad med en halvstrukturerad intervjuform av oss, i egenskap av individer. Vi hade även som avsikt med den kvalitativa studien att se hur individen i egenskap av rektor, ”tolkar och formar (sin) verklighet” (Kvale 1997, s. 48) i relation till hedersrelaterat våld i skolmiljö. I uppsatsen har vi valt att titulera alla informanter som rektorer, även om två av dessa var biträdande rektorer. Vi är medvetna om att fördelningen av ansvar inte är likvärdig, dock ser vi att alla rektorers fördelning av ansvar varierar. En biträdande rektor kan därmed vara ansvarig kring arbetet med elevhälsa. Vidare har vi valt att intervjua rektorer då vi ville ha ett skolperspektiv och att de är ytterst ansvariga för verksamheten.

Vi valde att informera om vilket ämne vi behandlar vid första kontakten via e-post (se bilaga 5) med informanterna, då vi ville att de skulle ha möjlighet att fundera kring ämnet. Konsekvensen kan ha varit att vi fick färre medverkanden, men vi ansåg det viktigt för att få mer uttömmande intervjuer. Vidare anser vi att det ökar generaliserbarheten då informanterna har möjlighet att med eftertanke uttrycka deras åsikter om ämnet. Emellertid ökar det risken för att vi i egenskap av intervjuare och författare av breven påverkar resultatet. Vidare har vi frågat oss hur säkra vi kan vara på att resultaten kan sägas gälla alla Sveriges rektorer (Backman 1998). Vi ansåg att alla rektorer skulle svara olika på grund av att de har som individer tidigare erfarenheter och därmed tolkar frågorna och deras situation olika. Vi menar dock inte att fler intervjuer inte hade ökat generaliserbarheten av resultatet. Vi ansåg emellertid att de resultat som framkom från informanterna möjliggjorde att se tendenser av hur olika rektorer kan arbeta utifrån styrdokumentet.

Vi har heller inte skickat ut enkäter angående frågan om handlingsplan, då vi ville se om användandet av andra handlingsplaner kan ha nyttjats och resonemanget kring dem. Vi började med att skriva ett frågeformulär som sedan diskuterades med handledare. Efter omarbetningar gjordes en mindre pilotstudie med två personer, då vi ville kontrollera att frågorna var utformade på ett bra sätt. De utformades som relativt korta och lättförståliga (se bilaga 6). Vi är medvetna om att vi är delaktiga i processen av intervjuens resultat genom skapande av frågorna. Även vår personliga medverkan i intervjuerna och urval av information till informanterna har en inverkan på resultatet. Vårt val av vilka utsagor från rektorerna som

används i uppsatsen är av betydelse för slutresultatet. Som intervjuare antas vi besitta en nämnvärd kunskap inom ämnet och kan därmed påverka informanternas vilja att ge ett ”rätt” svar, istället för att beskriva hur de uppfattar deras verklighet (Kvale (1997), www.vr.se). I egenskap av att vara kvinnor och i uppsatsen behandla våld mot kvinnor, kan vi anses som en del i den grupp som utsätts för våldet. Informanterna kan därmed ha påverkats av detta.

Kvale (1997) diskuterar att riktlinjen som intervjuare är att vara så objektiv i en undersökning som möjligt, då de ökar validiteten på resultatet. Emellertid ser han att objektiviteten alltid är subjektiv och tvärt om, därmed påverkar de varandra och är intersubjektiva. Intervjuerna kan därmed vara mycket likvärdiga om undersökarna följer samma mall, dock kommer det alltid finnas en subjektiv skillnad. Därför valde vi bland annat att endast en av oss intervjuar informanterna, då det minskar skillnaden i förutsättningarna för likvärdiga intervjuer (Kvale 1997, s. 65-66).

4.1 Forskningsetik

I samband med empiriska undersökningar är ett etiskt förhållningssätt viktigt, även en medvetenhet om moraliska dilemman som kan uppkomma under studiens gång. I vårt arbete med uppsatsen har vi haft det i åtanke. Vi har därmed utvecklat ett etisk förhållningssätt inför intervjuerna med hjälp av Kvale (1997) och vetenskapsrådet (www.vr.se). Vi har haft i åtanke vilka som kan gynnas och missgynnas av undersökningen, då utförandet av intervjun inte ska kränka någon. Vidare följer vi vetenskapsrådets riktlinjer i samband med informanternas samtycke, rätt att avbryta intervju och att klargöra syftet med studien, då informanten inte ska känna sig tvingade att delta och därmed inte bli kränkt. Samma gäller med tydliggörandet av syftet, då informanten ska förstå i vilket sammanhang informationen ska användas (www.vr.se).

Vi informerade även rektorerna om att i användningen av deras utsagor kommer pseudonymnamn användas, och skolorna kommer inte att benämnas med namn. Vi värnar på detta sätt om deras anonymitet, vilket kan resultera i att de upplever att de kan svara mer utförligt. I syfte att värna om anonymiteten är insamlat material från intervjuerna, så som band och anteckningar tryggt förvarat hos en av skribenterna. Anonymiteten kan dock ha som konsekvens att de efter intervjun inte vidkänner sina svar om fortsatt studie genomförs, informanterna har emellertid rätt till detta och ska inte skyllas för det på något sätt (www.vr.se). Meningen med intervjuerna är att informanterna gestaltar ett sätt att tänka, och inte peka ut enskilda individers åsikter. Vi har också en medvetenhet som benämns ovan, om att vi som forskare har en inverkan på dikursen av intervjun då vi utformar frågorna, ställer följdfrågor och i egenskap av individer. Vi är medvetna om att det är komplext att förhålla sig till etiska riktlinjer, men upplever att det har fungerat bra. Emellertid har det etiskt

förhållningssättet diskuterats när mindre dilemman uppstått, och därmed fördjupat och utvecklat vår medvetenhet.

4.2 Genomförande

För att få kontakt med informanter valde vi att skicka e-postbrev till rektorer som vi hade en rekommendation eller någon relation till. Vi valde att skicka e-post för att vi ansåg chansen att få kontakt med informanterna som större, än vid till exempel påringning. E-postbrevet innehöll en bifogad fil med information angående intervjun och uppsatsens ämne (se bilaga 7). Vi fick dock endast svar om intresse att medverka av två rektorer av fyra, de andra två svarade inte överhuvudtaget. Vi valde då att skicka ytterligare ett e-postbrev till dessa två (se bilaga 5 och 8) men har inte mottagit något svar. Då vi behövde fler informanter valde vi att på nätet söka efter rektorer i Göteborgs och dess kranskommuner som verkar i stadsdelar som har hög etnisk mångfald. Vi skickade ut cirka tio förfrågningar med samma information som tidigare. Det var ingen som visade intresse att medverka, och det var bara en som skrev att det inte fanns tid för ett möte.

Efter att ha träffat handledaren till uppsatsen och diskuterat problematiken om att få informanter till vår empiriska undersökning, valde vi att ta kontakt med rektorer i Trollhättan och Vänersborg samt ytterligare rektorer i Göteborg. Även här var intresset lågt och bara två visade intresse att delta. Vi hade vid detta tillfälle endast fyra informanter och upplevde att vi behövde minst ytterligare en. Vi fick då tips från en bekant om att hennes rektor var intresserad av problematiken och tog därför kontakt med denna. Totalt blev det fem intervjuer och därmed inget bortfall men en valde att byta tid. Vi ansåg att fem informanter var tillräckligt för att ge vår uppsats tillräckligt med substans. Vid intervjuerna, som tog cirka 30-40 min, var det en och samma person av oss som ställde frågorna. Den andra personen skötte den tekniska apparaturen och antecknade miljö och sinnesintryck.

Vi använde diktafon vid intervjutillfällena för att dokumentera och på ett tillförlitligt sätt använda informationen. Vi är medvetna om att en diktafon kan öka stressen hos informanten, men valde ändå att använda tillvägagångssättet. Fördelen är ökad garanti för korrekta citat, då anteckningar under intervjun sällan blir kompletta. På den inspelning som gjorts av varje intervju, har vi valt att ge varje intervjuperson ett nummer istället för att använda deras namn. På detta sätt skyddar vi rektorernas anonymitet i så väl i uppsatsen som på banden.

Innan intervjuerna påbörjades tillfrågades informanterna om ett godkännande för användningen av diktafon under intervjun och alla gav sitt medgivande. I samband med detta informerades rektorerna om vilka vi var, uppsatsens övergripande drag, att intervjun kunde avbrytas när som helst, anonymitet samt offentlighetsprincipen kring inspelningen (www.vr.se). Informationen valdes att i förväg nedtecknas för att samma och likvärdig

information skulle muntligt delges alla medverkande (se bilaga 9) för att minska vår inverkan på variation av svaren.

Vi har gett första intervjupersonen pseudonymnamnet Vera. Hon är cirka femtio år gammal. Hon arbetar som rektor på en skola där cirka 50 procent av elevgruppen har utländsk bakgrund. Skolan är belägen i en mindre stad i Västra Götalands län med årskurserna F-10. Intervjun ägde rum på rektorns kontor och vi blev inte störda under mötet. Intervjun blev försenad tio minuter, trots detta upplevde vi informanten inte som stressad eller påverkad av bandspelaren när intervjun väl satte igång.

Vi har gett den andra intervjupersonen pseudonymnamnet Kurt och han är cirka 50 år gammal. Han är rektor på en del av en gymnasieskola som ligger i en av Göteborgs kranskommuner. På skolan återfinns elever från olika etniska bakgrunder. Intervjun ägde rum i skolans matsal när lunchen var över, därmed vistades endast ett fåtal personer i lokalen. Vid tillfrågandet av användning av diktafon uppstod en närmare diskussion om offentlighetsprincipen och forskningsetik. Vi uppfattade att diskussionen uppkom genom ett personligt intresse och inte av motstånd till inspelningen. Rektorn visade inte någon tendens till stress eller påverkan när inspelningen var igång. Intervjun stördes inte av omgivningen trots att den pågick i matsalen.

Vi har gett den tredje informanten pseudonymnamnet Tina och hon är cirka 45 år gammal. Hon arbetar som rektor på en skola där cirka 20 procent av eleverna har utländsk bakgrund. Skolan ligger i en mindre stad i Västra Götalands län och med årskurserna 4-9. Intervjun ägde rum på rektorns konferensrum och vi blev inte störda under mötet. Vi upplevde inte att informanten blev stressad av diktafonen. Emellertid är det hack i bandet från intervjun så därför kommer vi inte att kunna göra exakta citat i samma utsträckning som med de andra informanterna. Vi kommer dock att återberätta det hon diskuterade utifrån bandet och våra minnesanteckningar där hack i bandet förekommer.

Vi har gett den fjärde informanten pseudonymnamnet Mia och hon arbetade som biträdande rektor (men under intervjutillfället som rektor) och är cirka 35 år gammal. Av skolans elever hade en mycket liten del utländsk bakgrund och skolan är belägen i en av Göteborgs kranskommuner. Intervjun ägde rum i ett avskilt rum och vi blev inte störda. Vi upplevde att hon påverkades något av diktafonen, men utan någon märkbar betydelse för svaren.

Vi har gett den femte och sista informanten pseudonymnamnet Karin och hon arbetade som biträdande rektor på en skola med årskurserna 7-9 där elevernas etniska bakgrund var varierande och skolan ligger i en av Göteborgs kranskommuner. Intervjun ägde rum på hennes kontor och vi upplevde inte att hon påverkades av diktafonen.

5 Resultat och analys

I detta avsnitt behandlas resultatet av vår empiriska studie. Redovisningen sker tematiskt, där informanternas utsagor redovisas och jämförs med varandra. Här kommer teoretiska perspektiv och tidigare forskningsresultat att relateras till de resultat vi anser oss ha uppnått inom denna studie. Vi har valt att dela upp resultaten av intervjuerna under tre teman. I den första delen behandlas informanternas eventuella möte med hedersrelaterat våld i egenskap av rektor. Efterföljande tema redovisar rektorernas kännedom och yttrande om skolans handlingsplaner i relation till problematiken. Under denna del behandlas även kompetensutveckling på respektive skola i relation till heder och hedersrelaterat våld. Det sista temat bearbetar rektorernas uttalanden om hedersrelaterat våld i relation till kvinnovåld. Först visar vi en översiktstabell över intervjuresultaten för att förtydliga och förenkla läsningen.

Tabell 1: *Intervjusvar i tabellform.*

Namn	Mött hedersrelaterat våld?	Har handlingsplan för hedersrelaterat våld?	Finns det fortbildad personal på skolan i hedersrelaterat våld?
Vera	ja	nej	ja
Kurt	nej	nej	nej
Tina	ja	nej	ja
Mia	nej	nej	nej
Karin	ja	nej	nej

5.1 Rektorernas eventuella möte med heder och hedersrelaterat våld

Under denna del redovisas rektorernas utsagor om sina erfarenheter av kontakt med hedersrelaterat våld. Det är en stor variation mellan informanternas upplevelser. Tre av rektorerna har enligt respektive utsagor varit i kontakt med heder och hedersrelaterat våld. En av rektorerna uttrycker att problematiken återkommer varje år medan en annan av rektorerna aldrig har stött på det.

Veras beskrivning återger att problematiken är ett återkommande fenomen när hon får frågan om hon har stött på hedersrelaterat våld i egenskap av rektor.

Jag som rektor har inte gjort det på skolan men jag vet ju då, det var därför jag tänkte lite här med våran kurator och våran socialpedagog som sitter i ganska mycket samtal och vårat elevvårdsteam, dom är inkopplade när sådana här saker inträffar och ofta handlar det då om det är tjejer som kommer och berättar om kärleksbekymmer och så får man inte vara kär i fel kille. Det återkommer varje år, eller varje läsår. Antingen en eller ett par, och framför allt tjejer

kanske har många gånger lättare och som söker upp våran socialpedagog eller kurator. [...] Det märker vi ju då framförallt tjejerna fram mot högstadiet där föräldrar börjar tycka, nej men nu har gått tillräckligt mycket i skolan. Nu är det viktigare att du börjar tänka på, att du är hemma och ställer upp och hjälper till. Man får väldigt mycket frånvaro, skolarbete prioriteras inte. Man ser det då som lite halv lyx. Den pressen som tjejerna många gånger känner, att man skall ställa upp för familjen. Istället för att skaffa sig en utbildning, det är väldigt farlig (Vera).

Som citatet visar ovan, anser Vera att problematiken är en del av den dagliga verksamheten då hon lyfter fram att vissa elever får ökad frånvaro och upplever en ökad press hemifrån. Emellertid upplever Kurt att han inte har stött på problematiken när han får frågan, men att ämnet har varit uppe för diskussion på skolan.

Nej, men det vi har diskuterat, inte med enskilda lärare har vi inte gjort det, men vi har något som heter lokal skolutvecklingsgrupp. [...] där har vi diskuterat vad det är för kompetensutvecklingsåtgärder vi skall göra. Om jag inte minns fel så var det en av många punkter, andra kulturer sådär och hedersrelaterat våld kan man säga (Kurt).

Som Kurt berättar har ämnet berörts men inget fortsatt förebyggande arbete har gjorts. Inte heller Mia har mött problematiken och heller inte diskuterat ämnet vad hon är medveten om. Till skillnad från Kurt och Mia har Tina stött på problematiken, både som rektor på en tidigare skola såväl som på den nuvarande. På den skola hon nu verkar på har hon mött problematiken i form av en pojke som varit tvungen att byta skola då han hade sällskap med en flicka som inte ansågs uppfylla de ”rätta” kraven. Tina menade att det är viktigt att betona att hedersrelaterat våld berör såväl flickor som pojkar. Som forskare tidigare visat (Johansson 2005, Wikan 2005) är fenomenet som hedersrelaterat våld också ett fenomen som berör pojkar. Detta genom att bland annat tvingas till att verka som förövare eller i egenskap av att vara homo- eller bisexuella. Emellertid har inte uppsatsens behandlade litteratur lyft fram pojkars direkta utsatthet i relation till heder (utan att vara relaterad till sexuell läggning) på det sätt som Tina beskriver.

Karin upplever att det är svårt att ha en uppfattning om det är ett problem, på grund av att flickorna inte söker hjälp eller uttalar det som hedersrelaterat. Som nyanställd blev hon dock varse om en flicka som utsatts för en möjlig hedersrelaterad situation.

Det är svårt att veta alltså, eftersom det är en tjej som vi misstänkte att det var hedersrelaterat våld, just den grejen, nu var jag precis nyanställd. När jag fick frågan från er då så tänkte jag först att det har jag aldrig stött på här, ingen sådär helt uttalat säkert vet om det. Men då kom jag på henne då [...] (Karin).

Karin uttrycker i ovan anförda citat att hon har mött problematiken i en liten utsträckning. Därmed är skillnaden mellan rektorernas erfarenhet av hedersrelaterat våld kraftigt

varierande. Det varierar från att möta hedersrelaterat våld årligen och aldrig varit i kontakt med det i egenskap av rektor. Det är bara en av rektorerna som lyfter fram att pojkar kan vara direkta offer för heder.

5.2 Skolornas handlingsplaner och fortutbildning

Under detta tema kommer vi att redovisa skolans eventuella handlingsplaner kopplade till en diskussion om fenomenet hedersrelaterat våld. Vi kommer även att redovisa om skolorna har komplementära handlingsplaner till problematiken men också rektorernas eventuella utsagor runt dem.

Det visade sig att ingen av skolorna hade någon handlingsplan som endast var kopplad till hedersrelaterat våld, då de flesta uttryckte att behovet inte fanns. Emellertid såg alla att problematiken kunde kopplas ihop med andra planer som arbetar till exempel med barn som far illa på olika sätt. Som ovan behandlas under rubriken ”Skolan uppdrag i relation till hedersrelaterat våld” finns det inte i skollagen eller läroplanerna något avsnitt som direkt behandlar skolans möte med problematiken. Emellertid anser vi att det återfinns flera delar i dessa dokument som indirekt behandlar ämnet, i termer så som frihet och jämställdhet. Palm (2003) diskuterar till exempel att jämställdhet mellan könen är en förutsättning för en god demokrati.

Vera uttrycker sig kring temat att skolans elevvårdsteam istället utgår från varje unik situation. ”Vi har inte utarbetat någon speciell handlingsplan för just detta. [...] vi har inte upplevt behovet så stort att vi upplever det som ett problem utan vi har behandlat varje enskilt fall” (Vera). Hon lyfter dock fram att de ofta kopplar in expertishjälp. Automatiskt kopplas även kuratorn in och vid behov socialtjänsten när skolan stöter på hedersrelaterade situationer. Även Mia nämner att hon skulle ta kontakt med någon som är kompetent kring ämnet om hon skulle stöta på det.

Karin ser dock vikten av att ha en separat handlingsplan och kompetensutveckling kring problematiken, då det möjliggör upptäckten av varningssignaler från utsatta elever.

Jag vet inte hur det funkar idag, vi har ingen handlingsplan som är speciellt fokuserad på runt hedersrelaterat våld. Jag funderar på om man ska ha det och så. [...] Vi har fått papper fick vi papper från våran soc här i [Kommun] om dom planerna, om så här ska ni göra och kontaktpersoner. Det var alldeles nyss. [...] Jag tror egentligen att man ska ha en egen handlingsplan som handlar om det här. Man får ju agera på ett annat sätt och så när man har den här oron. Och vi kanske skulle behöva fler personer, precis som när man pratar om droger, vad är det för tecken, vad kan man titta efter om man har den här oron (Karin).

Enligt ovan citat uttrycker Karin att det är viktigt med fortbildning. Skolan har dock inte blivit erbjuden kompetensutveckling av sin kommun vad hon vet. Inte heller Mia har personal som har tagit del av fortbildning, dock ansåg hon inte att behovet fanns men var intresserad kring ämnet. Kurt nämner även han att de inte har haft någon fortbildning på skolan men har planer kring det. ”Jag har jobbat i Helsingborg och där finns en jätte duktig kvinna som kan det här med olika etniska bakgrunder, vad man får göra och inte får göra. Som också är anlitad i [kommunen], på barn och ungdomssidan. Henne har jag liksom bak i huvudet, kanske till nästa läsår” (Kurt). Emellertid har elevvårdsteamerna på Vera och Tinas skola utbildats.

Rektorerna har därmed olika erfarenhet när det gäller både handlingsplaner och fortbildning på skolan kring hedersrelaterat våld. Informanterna diskuterade dock kopplingen till andra handlingsplaner som återfanns på respektive skola

5.3 Rektorerens utsagor om skillnaden mellan hedersrelaterat våld och kvinnovåld

I frågan om vad som betecknas som hedersrelaterat våld till skillnad från kvinnovåld, är svaren varierande. I informanternas utsagor om uppdelningen uttrycker fyra av fem att kollektiva strukturer är en del av hedersrelaterat våld. Angående kvinnovåld lyfter de emellertid fram individuella omständigheter.

Vera lyfter fram detta när hon beskriver ordet heder:

Det säger ordet heder, det handlar om när man går in och kränker sin familj och sin släkt och då känner man att det är nästan inget som kan stoppa det här. Det är så starkt den här hedern man har i sig som släkt för sin kultur och för sitt rykte så att säga, eller som sitt namn i detta här. När det gäller kvinnovåld, det handlar mer om enskilt kan jag tycka lite granna. Kanske ofta då kvinna och man, och där har vi olika referensramar. I Sverige är det inte för huvudtaget tillåtet, men det handlar om traditioner och kulturer hela tiden. [...] Jag skulle vilja kanske mer dra in hela släkten om man pratar hedersrelaterat, för det blir så starkt. Det blir så stort. Det där med kvinnomisshandel det kanske många gånger bara handlar om två personer då, man och kvinna. Det här med hedersrelaterat där har man sin kultur sin släkt. Så hedersrelaterat är mycket starkare för mig många gånger än just kvinnovåld. Hedersrelaterat har man ofta mycket svårare att gå emot. Det är mycket krafter i det (Vera).

I citatet ovan beskriver Vera även hur ofta kvinnovåld endast inbegriper två personer medan i hedersrelaterat våld involverar familj och släkt, vilka är bärare av en viss tradition och kultur. Hon ser dock att hennes bild av problematiken är färgad av massmedia. I tidigare forskning uttrycks att medias bild ofta är schabloniserande (Gripe 2002, Karlsson 2001, Stridtsberg 2002). Vera uttrycker även att fenomen som förekommer i kulturer inte bör ses som något negativt om ingen far illa.

Kurt ser problematiken som religions- och kultur betingad. Inom hedersorienterade samhällen lyfter Lindtstedt Cronberg (1997) ovan att religion ofta har en stark ställning men att det inte finns någon religion som har en direkt koppling till hedersrelaterat våld. En problematik uppstår när våldshandlingars bakgrund förklaras med religion enligt Gripe (2002). Ett resultat av detta kan vara att alla män som tillhör den religion som samankopplas med våldet ses som potentiella förövare. Kurt tar tydligt avstånd från våldet men anser sig ha en viss förståelse för hedersrelaterat våld. Han uttrycker att han anser detta då det ingår i en kultur. Också de los Reyes (2003) diskuterar att könsförtryck aldrig kan vara frikopplat från en kultur. Det finns en risk att ensamt förklara hedersrelaterat våld med kultur då den är föränderlig och en struktur som är i relation med flera strukturer. Detta kan innebära att samspelet mellan de olika strukturer så som över- och underordning inte synliggörs.

I Kurts fortsatta diskussion om skillnaden mellan hedersrelaterat våld och kvinnovåld framhäver han att kvinnovåld är mer spontant i motsats till hedersrelaterat våld. ”Kvinnovåld är det oftast kanske är impulsivt, situation är som gör att det, att man har festat kanske, eller att någon har varit dum och så vidare. [...] Många gånger är det mer intuitivt känner jag men hedersrelaterat våld är mer planlagt” (Kurt). Welchman (2005) gör också en särskiljning mellan spontant känslövåld och överlagt våld. Författaren liksom andra (NE 2002, de los Reyes 2005) ser även de kollektiva strukturerna i hedersrelaterat våld liksom Kurt, Vera, Tina och Karin. När Tina beskriver skillnaden av de olika typerna av våld framhåller även hon det kulturella och kollektiva aspekterna. Hon resonerar om hedersrelaterat våld att ”det är en tradition, en kulturfråga som vissa bär med sig, vissa familjer. Det andra handlar om mäns personligheter” (Tina).

Karin beskriver åtskillnaden mellan hedersrelaterat våld och kvinnovåld i termerna makt och skam. Hon ser att makt och känslan av maktlöshet är komponenter som bidrar till kvinnovåld. Emellertid uttrycker hon att hedersrelaterat våld handlar om skam i relation till en gemenskap och ett kollektiv. Ovan diskuterar Wikan (2005) att heder inte är en motpol till skam. Vidare beskriver hon att skambegreppet används mer frekvent inom den dominerande nordiska kulturen än hedersbegreppet, vilket kan vara en av anledningarna till att Karin just använder sig av skambegreppet när hon beskriver hedersrelaterat våld.

Emellertid gör Mia ingen större skillnad mellan kvinnovåld och hedersrelaterat våld. Hon uttrycker att de som utsätter någon för våld måste känna sig oerhört kränkta. Att inte särskilja brotten kan ha en positiv aspekt så som att gemensamma bakomliggande strukturer tydliggörs. Ett exempel på detta kan vara patriarkala strukturer vilket Welchman (2005) diskuterar ovan. Björktomt (2002) lyfter även hon fram att patriarkala strukturer finns i olika sociala sammanhang men tar sig i olika uttryck. Emellertid visade inte Mias utsaga att hon refererade till någon över- och underordning.

Alla informanter förutom Mia diskuterade kring kollektiva aspekter av hedersrelaterat våld och individuella aspekter av kvinnovåld. Uppdelningen framhålls besitta både negativa och positiva faktorer av olika forskare ovan. de los Reyes (2003) menar bland annat att kultur alltid är en del av våld, då en människa aldrig kan frigöra sig ifrån den. Därmed ser hon en paradox i att tillskriva en kultur de särdragen. I Sverige omnämns inte ofta att kvinnovåld är en del av den västerländska kulturen, men hedersrelaterat våld tillskrivs ideligen en annan kultur.

6 Sammanfattande slutdiskussion

Hedersbegreppet är svårt att definiera då det är både stigmatiserat och komplext. En av uppsatsens frågeställning är att beskriva hur litteratur framställer begreppet och konsekvenserna av den bild som lyfts fram. Det finns en stor variation mellan framställningarna av både hedersbegreppet och problematiken kring det. Skillnaden i definition är störst mellan massmedian som omnämns och den litteratur vi har behandlat. Vi har sett klara tendenser att behandlad litteratur ser hedersrelaterat våld som något som är beroende av flera faktorer och strukturer. Inom media väljs dock att inte i större utsträckning problematisera begreppet, utan det ses ofta som kollektivt och kulturellt betingat.

Vi anser att begreppet är problematiskt utifrån flera olika perspektiv. Utifrån ett lingvistiskt perspektiv förstås svårigheten i att bland annat ordet heder har haft olika betydelser i tid och rum. Det finns också ett bekymmer i översättningar då svenskan inte alltid har en jämförbar betydelse av ordet ”heder”. Ordet ingår inte alltid i den nordiska kontext som ovan beskrivits. Det gör att vi ser att det är svårt att alltid frambringa en förståelse för mångfalden i ordets betydelse, vilket kan generera missförstånd och avsaknad av förståelse. Wikan (2005) diskuterar ovan att det i svenska språkets relation till hedersbegreppet görs en könsuppdelning, kvinnan ska vara ärbar vilket hon då måste upprätthålla, medan mannen har heder. Vi ser användningen av olika ord som är mer eller mindre könsbestämda som en del av en struktur som upprätthåller könsmaktsordning.

Medias stigmatiserade bild av hedersrelaterat våld tar sig i uttryck genom framställningen av män med utländskbakgrund som en del av ett kollektiv, istället för en individ i en unik kontext. Däremot ses den föreställda svenska mannen utifrån hans individuella omständigheter när han utför kvinnovåld (Gripe 2002). När ett brott rubriceras som hedersrelaterat våld i massmedia kommer därmed mannen och hans utländska bakgrund i fokus. Risken finns då att alla män med annan bakgrund än svensk ses som potentiella förövare. Kvinnan ses som ett offer under en kultur och inte som ett offer för samhällsstrukturer, så som könsmaktsordningen.

Det skiljer även i nyhetsvärde mellan brotten. Vi ser problem med bilden som gestaltas av media om hedersrelaterat våld när den beskrivs som enkelt, något som är beroende av få faktorer. Genom att inte se individen bakom våldet, anser vi liksom författare ovan, att det kan dölja de verkliga faktorerna bakom brottet. Vi anser som de los Reyes skriver, att ensidiga förklaringar leder till schablonisering. Våldet måste ses som en del av flera strukturer som interagerar med varandra, så som makt- och könsstrukturer. Vidare anser vi att det finns en fara i att beskriva våldet utifrån endast individen eller kollektivet. När problematiken granskas genom ett individperspektiv finns en risk att inte upptäcka underliggande kollektiva

strukturer som bidragande orsaker. Om det talas endast om kollektivet finns fara för att förbise individuella omsändigheter. Därför anser vi det oerhört viktigt att problematiken belyses utifrån dess komplexitet och pluralism.

Vi upplever även att det finns både negativa och positiva konsekvenser av att särskilja hedersrelaterat våld från kvinnovåld. De negativa följderna kan vara att det döljer de gemensamma dragen, då vi anser att både genus och patriarkat är starka krafter i båda typerna av våld. När hedersrelaterat våld diskuteras ses patriarkala strukturer och kultur som en del av våldet, men få skulle troligen tillskriva kvinnovåld som en del av den dominerande nordiska kulturen. I diskussionen om den ”Andre” framställs Sverige ofta som jämställt och fritt från patriarkala strukturer. Vi anser dock att patriarkala strukturer har olika uttryckssätt i både tid och rum. Ett exempel på detta är hur kvinnan i väst objektiveras och sexualiseras genom bland annat modetrender och media. Vi ser likheter med förtrycket där kvinnan tvingas bära burka. En annan negativ konsekvens när man särskiljer hedersrelaterat våld från kvinnovåld är att det finns en stor risk att allt våld mot kvinnor utfört av män med utländsk bakgrund rubriceras som hedersrelaterat, utan att se till bakomliggande orsaker. Därmed sagt att vi anser att genus och patriarkat är något som genomsyrar alla samhällen i olika former och styrka. De positiva med särskiljningen anser vi vara att det kan belysa komponenter som inte alltid inbegrips i båda vålds typerna. Konsekvens av att medvetandegöra dessa innebär en större möjlighet att bemöta offer och förövare på ett kompetent sätt. Emellertid är det viktigt att ha i åtanke att det alltid är personerna med individuella omständigheter.

En aspekt som författarna ovan lyfter fram är att religion och kultur ska ses som likriktare istället för förespråkare för kvinnoförtryck. De har emellertid kommit att bli medel att förklara och rättfärdiga förtrycket, vilket då kan dölja de verkliga faktorerna bakom anser vi. Vidare finns det en ytterligare risk när hedersrelaterat våld anses som något kulturellt och ensidigt. De los Reyes undersökning visar att kvinnor som utsatts för problematiken har upplevt att de bemötts hos kvinnojourerna som en del av ett kollektiv och en kultur, istället för individer med egna omständigheter.

Som texten ovan beskriver framställs heder och hedersrelaterat våld som något som är dynamiskt och mångfacetterat, till skillnad från media där ofta en mer stigmatiserad bild härskar. Genom behandlad litteratur har vi fått en inblick hur komplexiteten i begreppet. Det leder till en svårighet att definiera begreppet och kan därmed vara bekymmersamt att belysa och bearbeta i skolans värld, som bland annat synliggörs av vår empiriska studie som kan ses nedan.

Skolans förhållningssätt till hedersrelaterat våld vägleds genom flera styrdokument och lagar som kan appliceras vid mötet med våldet. Utifrån vår teoretiska och empiriska studie finns det

inte några förhållningsregler som direkt och endast behandlar problematiken. Dock återfinns det flera tillämpbara bestämmelser så som i mänskliga rättigheter och barnkonventionen. Båda är öppna för individuell tolkningsmöjlighet vilket kan förenkla och försvåra användningen av artiklarna i praktiken. Risken ligger i att begrepp såsom frihet och lika värde utvattnas när de inte definieras. Innebörden av värde begrepp varierar dessutom i tid och rum. Därmed kan det vara svårt att applicera rättigheter i praktiken. Vidare återfinns en svårighet när det inte finns en utförlig förklaring till artiklarna. De korrelerar inte alltid när de granskas utifrån olika perspektiv och kan till och med vara motpoler till varandra. Ett exempel på det kan vara artikel 19 i barnkonventionen som beskriver att samhället har som skyldighet att skydda barn från olika typer av övergrepp, samt artikel 12 i mänskliga rättigheter som behandlar att ej utsättas för godtyckligt ingripande i privatliv och hem. Samhällen och kulturer kan ha skilda uppfattningar av innebörden av begrepp så som övergrepp och personligintegritet. När artiklar uppfattas som motpoler till varandra krävs en värdering av vilka artiklar som bör råda. Det positiva med öppenheten i artiklarna är att de kan anpassas till olika förutsättningar och uppfattningar i respektive land och verksamhet. Vi anser det därmed som en viktig aspekt att artiklarna är öppna. Skolan i egenskap av att vara en statlig institution anser vi den beröras av FN's konventioner. I den svenska skolans läroplaner och skollagar återfinns tydliga beröringspunkter med dessa.

Inom de dokument som beskriver skolans uppdrag finns det (liksom ovan) ett stort tolkningsutrymme för verksamheten och individen. Det medför både negativa och positiva konsekvenser. En av de negativa följderna kan vara att även här begrepp så som jämställdhet mellan könen urvattnas då det inte närmare beskrivs. En positiv följd är att det ger möjlighet till skolor att själva beteckna begrepp utifrån varje verksamhets förutsättningar. Det innebär att varje skola har eller bör analysera styrdokumentens innebörd och definiera relevanta begrepp så som stereotypa könsmonster. Utifrån detta finns möjlighet att skapa arbetsmetoder som är anpassade till ålder och situation.

I skolans styrdokument och skollagar återfinns flera avsnitt som kan användas i mötet med hedersrelaterat våld. Ovan har vi valt att lyfta fram delar av dokumenten som vi anser tillämpbara i relation till ämnet. Vi anser att arbetet med demokrati och jämställdhet i skolan är några av de mest centrala beståndsdelarna i det aktuella arbetet. I skolans arbete är det viktigt att begrunda att jämställdhet är en förutsättning för en väl fungerande demokrati. Vi anser därmed att det i en demokrati inte bör förekomma en över- och underordning mellan könen då det är en struktur som kan bland annat generera hedersrelaterat våld.

I skolans angivna uppdrag i det förebyggande arbetet mot de stereotypa könsmonstren, menar vi att det är av vikt att genus problematiseras och tydliggörs. Genus måste ses som något socialt skapat och därmed föränderligt. Det är relevant att medvetandegöra strukturerna för all

skolans personal då verksamheten både kan förstärka och bryta ner skapade mönster. Om skolan problematiserar hedersrelaterat våld utifrån bland annat dess uppdrag, finns det ökad möjlighet till att dess bakomliggande strukturer synliggörs. I skolans uppdrag uttrycks det att arbetet med jämställdhet ska genomsyra all verksamhet. Genom tydliggörandet av strukturerna så som genus, patriarkat och den ”Andra” underlättar arbetet i skolan i mötet med hedersrelaterat våld.

I genom det uppdrag skolan har genom bland annat skollagen och skolans styrdokument, är det rektor som är ytterst ansvarig för att de genomförs och efterlevs. Under första temat i ”Resultat och analys” delen behandlas rektorernas utsagor kring mötet med hedersrelaterat våld. Vi uppfattar att rektorernas möte med problematiken skiljer sig åt. För en av informanterna är det ett återkommande fenomen medan en annan av dem har ingen erfarenhet av det. Vi menar att variationen av rektorernas utsagor av deras erfarenhet beror på flera faktorer. En av de främsta bakomliggande orsakerna anser vi vara en variation av antalet elever med utländsk bakgrund representerade på skolorna. Vi anser detta för att heder och hedersrelaterat våld främst associeras med grupper med annan bakgrund än västerländsk. En annan aspekt som vi bedömer har inverkan på deras uttryckta uppfattning av erfarenheterna, är informanternas individuella syn på vad hedersrelaterat våld innebär. Ytterligare en intressant infallsvinkel under temat är det faktum att en av rektorerna lyfter fram att båda könen kan utsättas för problematiken vilket hon har erfarit. Vi menar att det är viktigt att synliggöra att även pojkar kan både direkt och indirekt falla offer för hedersrelaterat våld.

Under följande tema behandlas rektorernas utsagor om handlingsplaner och kompetensutveckling kring hedersrelaterat våld. Ingen av undersökta skolor har någon handlingsplan som är direkt relaterad till problematiken. Vi menar att en bidragande orsak till detta är rektorernas uttryckta avsaknad av behov. Ytterligare en anledning kan vara det stora tolkningsutrymmet som råder i skolans styrdokument som även behandlas i ovan diskussion.

Det sista tema som bearbetas är rektorernas utsagor om åtskillnaden mellan hedersrelaterat våld och kvinnovåld. De yttranden informanterna lyfter fram i det aktuella temat, anser vi vara i beroende av flera faktorer. Exempel på detta är deras personliga erfarenheter och kunskaper kring ämnet. Vi menar även att massmedia kan ha en inverkan på deras uppfattning av problematiken. Ett vanligt fenomen i informanternas utsagor är att de hänvisar till kultur i relation till hedersrelaterat våld. Vidare uttrycker flera av rektorerna att problematiken innehåller kollektiva drag som ofta uttrycks som kultur. Vi anser att det finns en risk i att ensamt förklara denna typ av våld med kollektiva strukturer. När hedersrelateras våld endast tolkas utifrån kultur menar vi att individens omständigheter runt brottet försvinner. Vidare betraktar vi att alla typer våld tillhör en kultur. Kvinnovåld är därmed en del av den dominerande nordiska kulturen men betraktas oftast bara utifrån individuella omständigheter.

Emellertid är det ingen av informanterna som förklarar kvinnovåld i relation till kultur. Likt de los Reyes (2003) menar vi att kultur inte är något statiskt utan är föränderligt. Det är därför problematiskt att endast se till kulturella strukturer då strukturer står i relation till varandra.

En annan struktur som vi anser står i relation till problematiken kring hedersrelaterat våld är patriarkala strukturer. Liksom kulturella strukturer är även de patriarkala strukturerna socialt skapade och därmed föränderliga. Ingen av informanterna uttryckte en tydlig koppling till den sistnämnda strukturen. Därmed menar vi att rektorerna inte ser hedersrelaterat våld som något som påverkas av andra strukturer i samhället så som könsmaktsordningen. Som vi ovan diskuterar menar vi att det är viktigt att se bakomliggande faktorer till hedersrelaterat våld i syfte att effektivt förebygga och bekämpa problematiken i skolan. Arbetet bör genomsyra all skolans verksamhet med både långsiktiga och kortsiktiga mål.

7 Litteraturförteckning

- Alsop, R., Fitzsimons, A., Lennon, L. (2002). *Theorizing gender*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Awla, R. (2006, januari,19). Nästa offer för hedersmord är en infödd svensk man. *Dagens Nyheter*.
- Ambjörnsson, F. (2003). *I en klass för sig Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Ordfront: Stockholm.
- Backman, Jarl. (1998). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.
- Björktomta, S. (2005). *Unga kvinnor, frihet och heder – om socialt arbete och hedersrelaterat våld*. Sköndalsinstitutets rapportserie nr 37. Stockholm: Sköndalsinstitutet.
- Boëthius, M. (2002). *Mediernas svarta bok: En kriminologafi*. Stockholm: Ordfront.
- Bortom Vi och Dom -Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. SOU 2005:41. Stockholm: Edita Norstedts Tryckeri AB.
- Carlsson Wettergren C. Jansdotter, A. (Red). (2004). *Genushistoria: En historisk exposé*. Lund: Studentlitteratur.
- de los Reyes, P (Red). (2005). *Intersektionalitet: Kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Lund: Liber AB.
- de los Reyes, P. (2003). *Patriarkala enklaver eller ingenmansland? Våld, hot och kontroll mot unga kvinnor i Sverige*. Integrationsverket skriftserie IV. Norrköping: Integrationsverket.
- Eriksson, C., Eriksson, Baaz, M., Thörn, H. (red). (1999) *Globaliseringens kultur: Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*.
- Johansson, K. (Red). (2005). *Hedersmord: Tusen år av hederskulturer*. Lund: Historiska Media. Nora: Nya doxa.
- Justitiedepartementet. (2006). *Regeringens insatser för ungdomar som riskerar hedersrelaterat våld*. Artikelnummer Ju 06.25. Stockholm: Grafisk Service.
- Gemzöe, L. (2002). *Bildas -ismer feminism*. Stockholm: Bilda förlag.
- Grip, L. (2002). *Mediernas syn på De Andra: En medieanalytisk studie i samband med mordet på Fadime* (2002:9). Karlstad: Karlstads universitet, Institutionen för samhällsvetenskap Avdelning för Geografi och Turism.
- Nationalencyklopedin*. (1994). Höganäs: Bra Böcker AB.
- Nationalencyklopedin*. (2002). Höganäs: Bra Böcker AB.

- Karlsson, E. (2001). Massmedias bild av flickor med utländsk bakgrund. *Kvinnor mot fundamentalism, nr20*, s 19-20.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur: Lund.
- Lindstedt, Cronberg, E. (1997). *Synd och skam; ogifta mödrar på svensk landsbygd 1680-1880*. Tygelsjö: Cronberg Publ.
- Palm, M. (2003). Flickor börjar göra motstånd. *Pedagogiska magasinet, nr 4*. Stockholm: Lärarförbundets tidskrift för utbildning, forskning och debatt.
- Regeringskansliet. (2005). *Patriarkalt våld som hot mot mänsklig säkerhet –En kartläggning av åtgärder mot patriarkat våld och förtryck, särskilt i hederns namn, mot kvinnor och homo- och bisexuella samt transpersoner*. Stockholm: EO-print.
- Skolverket. (2003). *Starkare än du tror*. Stockholm: Liber.
- Stridsberg, S. (2002). Patriarkatet och patriarkatet Sara Stridsberg om hedersmordsdebatten. *Bang, nr 2-3*, s 19.
- Utbildningsdepartementet. (2006). *Läroplan för de frivilliga skolformerna Lpf 94: Gymnasieskolan, gymnasiesärskolan, den kommunala vuxenutbildningen, statens skolor för vuxna och vuxenutbildningen för utvecklingsstörda*. Skolverket och CE Fritzes AB, Graphium Västra Aros, Stockholm.
- Utbildningsdepartementet. (2000). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo 94*. Skolverket och CE Fritzes AB, Graphium Västra Aros, Stockholm.
- Utbildningsdepartementet. (2006). *Läroplan för förskolan, Lpfö 98*. Skolverket och CE Fritzes AB, Graphium Västra Aros, Stockholm.
- Welchman, L., Hossain, S. (2005). *'Honour' Crimes, pardigms, and violence against women*. London: Zed Books.
- Wikan, U. (2005): *En fråga om heder*. Stockholm: Ordfront Förlag.

7.1 Internetadresser

Barnkonventionen.

http://www.bo.se/vux_allman_mallsida.aspx?pageid=44. [online2006-12-10].

”Jämställdhet -en översikt av styrdokument och stödmaterial”.

<http://www.almhult.se/webdav/files/Barn%20och%20grundskolef%C3%B6rvaltningen/GEMET/Tema/J%C3%A4mst%C3%A4lldhet.htm>. [on line 2006-11-27].

Nationalencyclopedia.

[http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i art id=181336](http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i%20art%20id=181336), [on line 2007-01-04].

Svenska FN- förbundet.

<http://www.sfn.se/page.asp?nodeid=168>. [on line 2006-12-10].

Svenska FN- förbundet.

<http://www.sfn.se/page.asp?nodeid=236>. [on line 2006-12-10].

Vetenskapsrådet.

http://www.vr.se/download/18.6b2f98a910b3e260ae28000360/HS_15.pdf. [on line 2006-12-15].

8 Bilagor

8.1 Bilaga 1 Regeringens insatser

Historia

Sedan 1970 talet har det beaktats och arbetats för att motverka våld mot kvinnor och öka jämställdheten mellan könen på en Svensk regeringsnivå, genom bland annat lagar och förordningar. Regeringen ser i ”Jämställdhet -En översikt av styrdokument och stödmaterial” (2006) att det ojämna maktförhållandet är ett problem för demokratin, både för individen och för samhället som helhet. Enligt justitiedepartementets faktablad kring ”Regeringens insatser för ungdomar som riskerar hedersrelaterat våld” (2006) uttrycker att det främsta arbetet sker förebyggande men även individskydd. De uttrycker vikten av att den typen av förtryck skall bekämpas med hjälp av flera instanser, så som skola, polis och socialtjänst. Satsningarna utförs främst mot flickor och kvinnor men ser även till pojkars och mäns situation (Justitiedepartementet 2006).

Det finns en medvetenhet hos regeringen att kunskap och kompetens är bristfällig, och har därför valt att genomföra kunskapsseminarium och påvisa vikten av samarbete. På seminarierna har representanter från en rad olika grupper deltagit, som t.ex. trossamfund och kvinnojourer. Regeringen har gjort en rad ekonomiska insatser för att hjälpa utsatta kvinnor, så som skyddat boende, föräldrautbildning och ökad dialog med trossamfunden. Lagar har dessutom stärkts för att skydda kvinnor i form av besöksförbud. Kriscentra för män har fått bistånd att bättre stödja våldsbenägna män.

Insatser i skolan har utvecklats genom samarbete mellan skolverket och myndigheten för skolutveckling. Detta har resulterat ibland annat *Starkare än du tror* (2003), vilken är en skrift som behandlar hedersrelaterat våld och exempel på hur skolor har arbetat med problematiken. Boken ska ha distribuerats till alla grund- och gymnasieskolor. Myndigheten för skolutveckling hade som mål att ha minst en kunnig person inom området på varje kommun. Det finns även en rad andra insatser som riktar sig mot att höja kompetensen i ämnet inom skolan.

8.2 Bilaga 2 Statistik

Regeringskansliet diskuterar i *Patriarkalt våld som hot mot mänsklig säkerhet* (2005) bland annat statistik kring kvinnovåld och hedersrelaterat våld. Det finns en stor problematik och komplexitet i framtagningen av statistik, detta på grund av flera faktorer. Det handlar om ett stort mörkertal och bristfälliga register hos olika myndigheter, men även i särskiljningen och rubricering av våldet. Det medför att siffrorna inte är exakta och endast vägledande.

Statistiken behandlar både ett lokalt och ett globalt perspektiv, samt olika former av patriarkalt.

” UNICEF betecknar våld mot kvinnor som en global pandemi och Världsbankens rapport ” Women and Violence ”(Davies 2000) uppskattade att våld mot kvinnor leder till att 3,5 miljoner kvinnor och flickor dödas varje år ” (Regeringskansliet 2005).

Som citatet ovan frambringar faller 3,5 miljoner kvinnor och flickor offer för våld som leder till döden varje år. Enligt World health organisation (WHO) utsätts 33 % av flickorna och kvinnorna på vår jord för fysiskt våld eller våldtäkt.

Enligt Brottsförebyggande Rådet mördats ca 20 kvinnor årligen i Sverige och studien ”Slagen Dam” lyfter fram att 46 % av alla kvinnor upplevt våld eller hot. Procentsatsen visar på att definitionen av våld varierar, från att knuffningar är våld till att inte registrera självmord i samband med psykisk misshandel som våld. Bristfällig rapportering gör hedersrelaterad problematik mycket svårt att beräkna. Den svenska polisen beräknar att 2-3 mördas i hederns namn årligen, länsstyrelsen uppskattar att 1500-2000 flickor utsätts för hedersrelaterat våld (Regeringskansliet (2005), s. 30-35).

8.3 Bilaga 3 Mänskliga rättigheter

Artikel 1

Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De har utrustats med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i anda av gemenskap.

Artikel 12

Ingen får utsättas för godtyckligt ingripande i frågan om privat liv, familj, hem eller korrespondensen och inte heller för angrepp på sin heder eller sitt anseende. Var och en har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden och angrepp.

8.4 Bilaga 4 Barnkonventionen

Artikel 1

I denna konvention avses med barn varje människa under 18 år, om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller barnet.

Artikel 2

1. Konventionsstaterna skall respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i denna konvention utan åtskillnad av något slag, oavsett barnets eller dess föräldrars eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan

åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, handikapp, börd eller ställning i övrigt.

2. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att barnet skyddas mot alla former av diskriminering eller bestraffning på grund av föräldrars, vårdnadshavares eller familjemedlemmars ställning, verksamhet, uttryckta åsikter eller tro.

Artikel 19

1. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och sociala åtgärder samt åtgärder i utbildningssyfte för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, innefattande sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnadshavares eller annan persons vård.

2. Sådana skyddsåtgärder bör, på det sätt som kan vara lämpligt, innefatta effektiva förfaranden för såväl upprättandet av sociala program som syftar till att ge barnet och dem som har hand om barnet nödvändigt stöd, som för andra former av förebyggande och för identifiering, rapportering, remittering, undersökning, behandling och uppföljning av fall av ovan beskrivna sätt att behandla barn illa samt, om så är lämpligt, förfaranden för rättsligt ingripande.

8.5 Bilaga 5 E-post brev, förfrågan om intervju

Hej!

Vi är två studenter som går sista termin på lärarprogrammet vid Göteborgs universitet. Vi skriver vår examens uppsats som behandlar hedersrelaterat våld och undrar ifall ni är intresserade att medverka i en intervju? Det är inte för att undersöka er kunskap i ämnet utan att undersöka ert eventuella möte med problematiken och era tankar runt ämnet.

Det skulle verkligen vara betydelsefullt om ni har möjlighet att ställa upp! Vi bifogar en fil med lite mer information.

Tack på förhand!

MVH Åsa och Lina

8.6 Bilaga 6 Intervjufrågor

1. Berätta lite om ni har mött hedersrelaterat våld på er skola?

- När, var och hur fick ni reda på det?

Vilka kopplades in?

Hur har bemötandet förändrats, skulle du vilja göra någon ytterligare?

- Föräldrakontakt, hur såg den ut? Hur ser du på kontakten?

- Nej: Berätta lite om ni har diskuterat de på skolan?

Hur, varför?

2. Finns det någon handlingsplan för mötet med hedersrelaterat våld?

- Ja: hur kom den till (vems initiativ), när, och varför, vilka var involverade och vilka är det nu?

Vad innehåller den, vilka involveras?

Fanns det ett behov när den skapades?

- Samkör ni aktuella handlingsplaner med varandra?

- Nej: även om ni inte har en handlingsplan. har ni tänkt på hur ni skulle bemöta problematiken om en situation skulle uppstå.

Vem talar ni med och kopplar in?

- Ingår kanske problematiken i någon av skolans handlingsplaner?

3. Fortbildning?

- För vem, av vilka, när, varför och hur?

- Nej: Har du funderat över att fortbilda någon?

Har du fått några erbjudanden?

4. Har ni tagit del av ”Starkare än du tror”, Skolverket

- Ja: vad tyckte ni, har ni haft användning för den?

- Nej: hört talas om den?

5. Syn på Heder.

- Ser du någon skillnad på kvinnovåld och hedersrelaterat våld, i så fall vilka?

6. Har du något mer du vill berätta om och tillägga?

8.7 Bilaga 7 Information i samband med e-post brevet

Hej!

Vi är två studenter som heter Lina och Åsa som läser vår sista termin på lärarutbildningen på Göteborgs universitet, och skriver nu vår examensuppsats. Den behandlar begreppet hedersrelaterat våld, där vi vill titta närmare på skolans möte i vardagen med problematiken.

Med anledning av detta har vi en förfrågan om att få komma ut och intervjua er? Era åsikter och tankar runt ämnet är ovärderliga för genomförandet, dock kommer ni och skolan vara helt anonyma i uppsatsen. Vi har som mål att få möta er någon gång under kommande veckor, men självklart är vi flexibla om det ter sig omöjligt. Vi beräknar intervjun omfatta max en timma.

Vi hoppas ni finner detta ämne intressant och vill delta i vår empiriska studie. Tacksamma för svar. Om ni har frågor eller undringar är ni hjärtligt välkomna att höra av er så ska vi besvara dem så utförligt vi kan.

Med vänliga hälsningar

Lina Ivarsson och Åsa Östlund

(I original dokumentet återfanns våra e-postadresser)

8.8 Bilaga 8 påminnelse brevet

Hej

Vi är två studenter som läser till lärare och skickade en förfrågan angående en intervju för cirka en vecka sedan. Vi hoppas på att ni har glömt att svara, men fortfarande är intresserade att medverka. Det skulle betyda väldigt mycket för oss. Vi anpassar oss gärna i frågan om intervjutillfälle, så vi hoppas verkligen att ni har intresse att medverka. Vi bifogar än en gång kort information angående temat.

Tack på förhand!

MVH Lina Ivarsson och Åsa Östlund

8.9 Bilaga 9 Information till rektorerna i samband med intervjun.

Vad vi heter.

Var vi verkar som studenter.

Intervjun kan avbrytas när som helst.

Anonymitet. Vi kommer att på bandet kalla dig vi ett nr för att bevara din anonymitet, för banden med intervjun kan begäras ut av till exempel handledare, opponent och examinator.

Beskrivning av uppsats

Vår uppsats behandlar och problematiseringar begreppet heder. Vi vill genom vår empiriska undersöka skolans relation till problematiken. Vi har valt att intervjua rektorer, för att vi vill ha ett skolperspektiv (inte ex vårdperspektiv, kuratorer). Även av anledning att vi vill se på ett mer övergripande plan, och inte på individuella fall.